

الگوهای ارتباطی زوجین

مفاهیم و شاخص‌ها

محمد ثناگویی زاده

(استادیار پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی)

با همکاری اصغر هادی

(استادیار پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی)

الگوهای ارتباطی زوجین

مفاهیم و شاخص‌ها

محمد ثناگویی زاده / با همکاری اصغر هادی

(استادیار پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی)

تهیه: پژوهشکده هیأت و خانواده

ناشر: انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی اصفهان

چاپ: چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب

نوبت چاپ: اول، تابستان ۹۸

شمارگان: ۵۰۰

قیمت: ۳۵۰۰۰ تومان

عنوان: ۹۸؛ مسلسل: ۱۳۴

همه حقوق برای ناشر محفوظ است.

نشانی: اصفهان، خیابان آیت الله شمس آبادی، کوچه سرلت،

انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، شعبه اصفهان.

تلفن و دورنگار: ۰۳۱-۳۲۲۰۸۰۰۱-۵

مراکز پخش: اصفهان، تلفن: ۳۲۲۲۰۳۷۰؛ قم، تلفن و دورنگار:

۶۶۹۵۱۵۳۴؛ تهران، تلفن: ۳۷۷۴۳۴۲۶

وبسایت: <http://www.Morsalat.ir/Nashr>

پست الکترونیک: Nashr.disfi@dte.ir

سرشناسه:	ثناگویی زاده، محمد، ۱۳۶۲-
عنوان و نام پدیدآور:	الگوهای ارتباطی زوجین: مفاهیم و شاخص‌ها/ محمد ثناگویی زاده؛ با همکاری اصغر هادی؛ تهیه پژوهشکده هیأت و خانواده.
مشخصات نشر:	اصفهان: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، شعبه استان اصفهان، ۱۳۹۸
مشخصات ظاهری:	۲۸۸ ص.: مصور، جدول، نمودار.
فروست:	مجموعه پژوهش‌های خانواده/ ۸. الگویی ارتباطی زوجین / ۱.
شابک:	ISBN: 978-612-615306-7 ۳۵۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی:	فیبا
یادداشت:	کتابنامه: ص. ۲۴۷.
موضوع:	زناشویی-- ارتباط-- جنبه‌های مذهبی-- اسلام
موضوع:	Communication in marriage-- Religious aspects-- Islam
موضوع:	زناشویی-- ارتباط-- جنبه‌های روان‌شناسی
موضوع:	Communication in marriage-- Psychological aspects
شناسه افزوده:	دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، شعبه استان اصفهان
شناسه افزوده:	دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، شعبه استان اصفهان. پژوهشکده هیأت و خانواده
رده‌بندی کنگره:	BP۲۵۳/۲
رده‌بندی دیویی:	۲۹۷/۶۴۳
شماره کتابشناسی ملی:	۵۸۱۵۷۵۹

فهرست مطالب

۱۹	سخنی با شما
۲۳	مقدمه

فصل اول: کلیات و مفاهیم

۲۷	مقدمه
۳۰	ضرورت شناخت الگوهای ارتباطی زوجین با توجُّه به منابع اسلامی
۳۱	تعاریف نظری و عملیاتی
۳۱	۱. الگوهای ارتباطی زوجین
۳۲	۲. منابع اسلامی
۳۳	پیشینه الگوهای ارتباطی زوجین در منابع اسلامی
۳۶	روش‌شناسی کشف الگوهای ارتباطی زوجین از منابع اسلامی
۳۸	چگونگی اجرای پژوهش
۴۳	اهداف و سازماندهی کتاب

فصل دوم: منابع اسلامی و الگوهای ارتباطی زوجین

۴۵	مقدمه
۴۵	کدگذاری و مقوله‌بندی عبارت‌ها
۴۶	تبیین مقوله‌ها
۴۶	مقوله‌ی اختصاصی مردان
۴۷	آراستگم
۴۸	حقوق عاطفی و اقتصادی زنان
۴۹	شادکردن
۴۹	غیرت‌ورزی
۵۰	میان‌روی در معیشت
۵۱	مشارکت در امور معنوی
۵۲	مداراورزی با همسر
۵۲	مسئولیت‌پذیری
۵۵	صمیمیت‌ورزی
۵۶	اهتمام به روابط جنسی
۵۷	زیاد محبت‌کردن
۵۷	خیرخواهی
۵۸	رحمت‌محوری
۵۹	خوش‌بینی
۶۰	حضور فیزیکی
۶۰	پرهیز از توقع خواهی نامقدور
۶۱	برآوردن حوائج

۶۱	آینده‌نگری
۶۲	مقوله‌های اختصاصی زنان
۶۲	زینت‌آرایی
۶۳	حقوق عاطفی و اقتصادی مردان
۶۴	مسرت‌بخشی
۶۴	روابط کنترل‌شده با دیگران
۶۵	توصیف نکردن زنان دیگر برای همسر
۶۶	خیانت نکردن به همسر
۶۷	مادران و پدران
۶۸	صمیمیت و رزق
۶۹	اهتمام به رابطه جنسی
۶۹	مشارکت و همکاری
۷۰	جلب رضایت شوهر بعد از حرام
۷۱	مراقبت محوری
۷۳	وفای به عهد
۷۴	پرهیز از توقع‌خواهی نامقدور
۷۵	تابع بودن و اطاعت‌پذیری
۷۵	نتیجه‌گیری

فصل سوم: منابع روانشناسی و الگوهای ارتباطی زوجین

۷۹	مقدمه
۸۰	تعریف ارتباط

ارتباط زناشویی ۸۱

نگاه کلی به ارتباط زناشویی ۸۱

نظریه‌های توسعه‌دهنده الگوهای ارتباطی در روابط زوجین ۸۳

۱. بیتسون ۸۳

۲. خانواده‌درمانی تعاملی ام. آر. آی ۸۴

۳. تحلیل ارتباط محاوره‌ای برن ۸۸

۴. ودوراز - پیل ۸۹

۵. ویرجیا شیر ۹۰

۶. گاتمن ۹۰

مدل‌های ارتباطی ۹۱

تعریف و انواع مدل‌های ارتباطی ۹۱

۱. مدل خطی ۹۱

۲. مدل تعاملی ۹۳

۳. مدل‌های تبادلی ۹۴

نتیجه‌گیری ۹۴

انواع الگوهای ارتباطی از دیدگاه نظریه پردازان ۹۶

۱. نظریه استوارت ۹۶

۲. نظریه استرین ۹۹

۳. نظریه فیتزاتریک ۱۰۲

۴. نظریه گاتمن ۱۰۴

۵. نظریه فاووز و السون ۱۰۶

۶. نظریه کریستنسن و سالووی ۱۰۸

۱۰۹	۷. نظریه ستیر
۱۱۳	نتیجه گیری
۱۱۴	مقوله های الگوهای ارتباطی زوجین در منابع روانشناسی ازدواج
	مقوله های الگوهای ارتباطی زوجین به دست آمده از مصاحبه با کارشناسان
۱۱۷	مشاوره خانواده و علوم اسلامی
۱۳۳	مقوله اول: تقدس خانواده
۱۳۳	مقوله دوم: مؤلفه های ارتباط عاطفی قوی بین زوجین
۱۳۳	مقوله سوم: حقوق همسران
۱۳۴	مقوله چهارم: مقوله پایداری ازدواج
۱۳۴	مقوله پنجم: متفاوت بودن ماهیت روابط بین همسران
۱۳۵	مقوله ششم: تعارض در روابط همسران و راه حل آن
۱۳۵	مقوله های الگوهای ارتباطی زوجین به دست آمده از مصاحبه با زوجین
۱۴۰	مقوله اول: زمینه های تعارض
۱۴۰	مقوله دوم: زمینه های گفت و گو کردن
۱۴۰	مقوله سوم: موانع ارتباطی
۱۴۰	مقوله چهارم: زمینه های حل تعارض
۱۴۱	نتیجه گیری

فصل چهارم: مقیاس الگوهای ارتباطی زوجین با نگرش به منابع اسلامی

۱۴۵	مقدمه
۱۴۵	تدوین گویه های پرسشنامه
۱۴۶	روایی محتوایی و صوری

۱۴۷	روایی و اعتبار درونی پرسشنامه
۱۴۹	روایی سازه
۱۴۹	پرسشنامه الگوهای ارتباطی زوجین فرم زنان
۱۵۵	پرسشنامه الگوهای ارتباطی زوجین فرم مردان

فصل پنجم: مدل نظری الگوهای ارتباطی زوجین با نگرش به منابع اسلامی

۱۶۵	مقدمه
۱۶۶	طبقه‌بندی مقوله‌ها
۱۶۷	الگوهای ارتباطی کارآزموده برای زنان
۱۶۷	همدلی
۱۶۸	۱. دلداری دادن
۱۶۹	۲. شادکردن
۱۷۰	۳. دلسوزی و مهربانی
۱۷۲	مسئولیت‌پذیری
۱۷۲	۱. یاری کردن او در امور دنیوی و اخروی
۱۷۳	۲. پایبندبودن به قول
۱۷۴	۳. مسئولیت‌پذیری
۱۷۵	اولویت‌بخشی به حقوق همسر
۱۷۶	۱. آراسته کردن بر اساس نظر شوهر
۱۷۶	۲. خوب شوهرداری کردن
۱۷۷	۳. حیاورزی نکردن در روابط با شوهر
۱۷۸	الگوهای ارتباطی با پدر برای زنان

۱۷۸	سازگاری
۱۷۹	۱. اطاعت پذیری
۱۷۹	۲. جلب رضایت شوهر
۱۸۰	۳. تحمیل نکردن به شوهر
۱۸۱	۴. نادیده گرفتن کاستی های شوهر
۱۸۲	۵. همراهی و سازگاری
۱۸۳	۶. خود را از شوهر بی نیاز ندانستن
۱۸۴	۷. نام نکردن حقوق شوهر
۱۸۵	۸. وفاداری
۱۸۶	۱. تضرع نمودن در احوال
۱۸۷	۲. خیانت نکردن به شوهر
۱۸۷	۳. عفت و ورزی
۱۸۹	۴. توصیف نکردن زنان دیگر به شوهر
۱۸۹	۵. کنار هم بودن
۱۹۰	جذابیت
۱۹۱	۱. استعمال عطر برای شوهر
۱۹۲	۲. آراستگی
۱۹۳	۳. در دسترس بودن
۱۹۳	۴. آرامش بخشی به او
۱۹۴	۵. صبوری
۱۹۵	الف. صبر در برابر آزار او
۱۹۶	ب. صبر در برابر غیرت او

- ج. صبر در برابر مشکلات و سختی‌های زندگی با شوهر..... ۱۹۶
۶. مانع شدن از دخالت خانواده در روابط با شوهر..... ۱۹۷
۷. شکایت نکردن از شوهر به کسی دیگر..... ۱۹۸
۸. اسراف نکردن..... ۱۹۸
۹. بخشش..... ۱۹۹
۱۰. ساسگزاری..... ۲۰۰
- رابط جنسی..... ۲۰۱
۱. رعایت حق جنسی شوهر..... ۲۰۱
۲. رازداری در روابط جنسی..... ۲۰۲
۳. مانع نبودن در روابط جنسی..... ۲۰۳
- الگوهای ارتباطی کارآمد برای مردان..... ۲۰۳
- مداراوزی..... ۲۰۴
۱. اعتقاد به مایه آرامش بودن زن..... ۲۰۴
۲. تهیه مخارج زندگی..... ۲۰۵
۳. مداراوزی..... ۲۰۵
- مهرورزی..... ۲۰۶
۱. رفتار مهربانانه و دلسوزانه..... ۲۰۶
۲. خدمت کردن به همسر..... ۲۰۷
۳. شاد کردن..... ۲۰۷
۴. برقراری رابطه جنسی..... ۲۰۸
۵. پس انداز کردن..... ۲۰۹
- معاشرت نیک..... ۲۰۹

۱. ضایع نکردن حقوق ۲۱۰
۲. توافق داشتن ۲۱۱
۳. حسن خلق داشتن ۲۱۱
۴. معاشرت نیک ۲۱۲
۵. اعتقاد به با هم بودن ۲۱۲
۶. اعتقاد به اینکه [رابطه خوب با همسر تقرب الی الله است]. ۲۱۳
۷. ابراز محبت به همسر ۲۱۳
۸. مشارکت در امور معنوی و مادی ۲۱۴
۱. در خوردن برای همسر ۲۱۴
۲. اعتقاد به نسبت الی بودن همسر ۲۱۵
۳. مشارکت در کارهای خانگی ۲۱۵
۴. یاری در امور معنوی ۲۱۶
۴. عافیت طلبی و آموزش خواص ۲۱۶
- الگوهای ارتباطی پایدار برای مردان ۲۱۷
- پرهیز از ارتباط بد ۲۱۷
۱. بخشیدن ۲۱۸
۲. ترش رویی نکردن ۲۱۸
۳. اهانت نکردن ۲۱۹
۴. به خشم در نیاوردن ۲۲۰
۵. تحقیر نکردن ۲۲۰
۶. تحمل کردن بدزبانی ۲۲۱

- ۲۲۲ دوست‌داری همسر
- ۲۲۲ ۱. اعتقاد به امانت الهی بودن همسر
- ۲۲۳ ۲. خرج کردن بدون اسراف
- ۲۲۴ ۳. دوست داشتن
- ۲۲۵ ۴. پرهیز از استبداد و ورزی
- ۲۲۵ ۱. م. بر نکردن
- ۲۲۶ ۲. تصفیه نکردن در اموال
- ۲۲۶ ۳. ضرر ندادن
- ۲۲۶ ۴. تحت فشار قرار ندادن
- ۲۲۷ ۵. کتک نزدن
- ۲۲۸ ۶. غیرت نابجا نداشتن
- ۲۲۸ ۷. شکایت نکردن
- ۲۲۹ ۸. اطاعت‌پذیری در کارهای منافی عفت
- ۲۳۱ شبکه‌سازی الگوهای ارتباطی زوجین با نگرش به منابع
- ۲۳۶ ۱. مدارا / سازگاری
- ۲۳۷ ۲. دوست‌داری / رابطه جنسی
- ۲۳۷ ۳. پرهیز از استبداد / وفاداری، مسئولیت‌پذیری
- ۲۳۷ ۴. پرهیز از ارتباط بد / جذابیت
- ۲۳۸ ۵. معاشرت نیک / همدلی
- ۲۳۸ ۶. مشارکت و مهرورزی / اولویت‌بخشی به حقوق همسر

پیوست‌ها

۱. مقیاس الگوهای ارتباطی زوجین با نگرش به منابع اسلامی ۲۵۵
- پرسشنامه الگوهای ارتباطی زوجین ویژه زن ۲۵۵
- پرسشنامه الگوهای ارتباطی زوجین ویژه مرد ۲۵۹
۲. سؤالات مصاحبه با کارشناسان روانشناسی خانواده ۲۶۴
۳. سؤالات مصاحبه با کارشناسان علوم اسلامی ۲۶۵
۱. سؤالات مصاحبه با زوجین ۲۶۷
۵. منابع روان‌شناسی خانواده ۲۶۸
۶. منابع سلامت ۲۷۱

نمایه‌ها

- آیات ۲۷۷
- روایات ۲۷۹

با خواننده

شکل‌گیری نظام مقدس جمهوری اسلامی و حاکمیت گفتمان انقلاب اسلامی، نویدبخش حضور فعال دین در عرصه‌های علمی و اجتماعی بود؛ به گونه‌ای که مبانی انسانی، روانشناسی، علوم رفتاری و اجتماعی را که تا آن زمان ایده‌های نو در سطح مجامع علمی و بین‌المللی بودند، به چالش کشید. این ایده، در سطح ملی ترسیم‌کننده هویت دینی ملی و در سطح فراملی تبیین‌کننده ضرورت بازسازی علم‌های با نگرش به مبانی اسلامی و فرهنگ ایرانی در دوران معاصر بود. ترسیم هویت دینی ملی و تلاش برای بازسازی علوم انسانی با نگرش به مبانی اسلامی و فرهنگ ایرانی، پرسش‌ها و معضلات جدیدی را به وجود آورد که تاکنون مبانی علمی و دین‌داران به طور جدی به آن نپرداخته‌اند. پاسخ‌گویی به این پرسش‌ها و معضلات، بی‌تردید به بازنگری در مبانی و بینش حاکم بر علوم انسانی رایج در کنار نگاه روشمند و نقادانه به میراث فکری، نیازمند است.

پژوهشکده الهیات و خانواده برای فراهم‌ساختن زمینه‌های لازم برای پاسخ‌گویی به مسائل و چالش‌های پیش رو برای خانواده ایرانی، اهداف و مأموریت‌هایی را برای خود ترسیم کرده است. در این راستا، این مرکز علمی

برای تحقق اهداف خود، مبنی بر مطالعه و پژوهش در زمینه توسعه دانش و فرهنگ «خانواده اسلامی» و نیز انجام مأموریت‌های تعیین‌شده در زمینه طراحی و عرضه الگوهای علمی متناسب با خانواده ایرانی اسلامی، طرح‌های پژوهشی و فعالیت‌های مختلفی را در دستور کار قرار داده است. بخشی از طرح‌های پژوهشی در این مجموعه، ناظر به کاهش اختلاف‌ها و تعارض‌های همسران و مقابله با گسترش طلاق به‌ویژه در سال‌های آغازین زندگی است تا بدین وسیله با ارائه راه‌حل‌های علمی مبتنی بر فرهنگ اسلامی ایرانی، سهم و وظیفه خود را در این زمینه ادا کرده باشد. بر اساس آمارهای رسمی کشور بسیاری از طلاق‌ها در سه سال نخست زندگی رخ می‌دهد؛ از این رو در صورتی که علل تعارض‌ها، همسران که در برخی از آن‌ها به طلاق منجر می‌شود، در سال‌های نخست زندگی متحرک شناسایی شود و برای آن، متناسب با فرهنگ و آئین اسلامی و ایرانی راه‌حل‌هایی انتخاب شود، می‌توان امیدوار بود این مشکل اجتماعی به کمک سایر نهادهای مرتبط کاهش یابد.

اثر حاضر که طی سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ انجام شد، حاصل تلاش‌های فکری و میدانی پژوهشگر ارجمند آقای دکتر محمد ثنائی‌زاد، و همکار محترم ایشان حجت الاسلام و المسلمین آقای دکتر اصغر هادی است. این اثر با هدف معرفی دیدگاه اسلام درباره الگوهای ارتباطی زوجین در عرصه یکی از مسائل مهم پیش رو در روانشناسی خانواده به نگارش درآمده است. نتایج این پژوهش، گامی در راستای فراهم‌ساختن زمینه‌های لازم برای پاسخ‌گویی روشمند علمی به مسائل خانواده با نگرش به منابع اسلامی تلقی می‌شود. بر اساس این پژوهش، با شناخت و پیاده‌سازی الگوهای ارتباطی پایدار و کارآمد در روابط همسران، تعارض‌ها و اختلاف‌های آنان کاهش پیدا کرده و

ظرفیت‌های مقابله با مشکلات و فشارهای وارد بر زندگی آن‌ها افزایش پیدا خواهد نمود و در نهایت زمینه برای سازگاری آن‌ها و کاهش آمار طلاق فراهم خواهد شد. همچنین از این اثر می‌توان به‌عنوان یکی از منابع علمی در مراکز مشاوره‌ای و آموزشی بهره‌برداری کرد.

اجرای این پژوهش و غنای علمی آن مدیون تلاش‌های ارزنده ناظر محترم سرکار خانم دکتر عذرا اعتمادی، ارزیابان محترم حجت الاسلام والمسلمین آقای دکتر محمدرضا سالاری‌فر و آقای دکتر رضا اسماعیلی است که جا دارد از حمایت و تلاش‌های علمی آنان قدردانی شود. نیز شایسته است از رئیس محترم پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، حجت الاسلام المسلمین آقای دکتر خفایا، لک‌زایی و معاون محترم پژوهشی حجت الاسلام والمسلمین آقای محمدعلی یعقوب‌نژاد و نیز رئیس محترم دفتر تبلیغات اسلامی اصفهان حجت الاسلام والمسلمین آقای محمد قطبی و مدیر محترم انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی اصفهان، آقای یدالله جنتی و همکارانشان و همه همکاران خود در پژوهشگاه که در فرایند انجام و انتشار این اثر کوشش نموده‌اند، سپاسگزاری کنم.

پژوهشگاه الهیات و خانواده، در راستای حیات و بالندگی انش خانواده، آثار خود را در اختیار جامعه علمی قرار داده، پیش از این انتقادهای پیشنهادی علمی همه صاحب‌نظران و پژوهش‌گران محترم استقبال می‌کند. امید است این فعالیت‌های علمی زمینه‌ساز رشد و پویایی این اثر شود.

عبدالرسول احمدیان

رئیس پژوهشگاه الهیات و خانواده